

SEPTEMBRO - DECEMBRO 1994 N° 302

PROGRESO

Progreso fondesis da Profesoro Louis Couturat.
Collège de France, en 1908. Ol konsakresas a la
propago, a la libera diskuto ed a la konstanta
perfektigo di la Linguo Internaciona. Progreso
editesas kom la oficala organo di la

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA
IDO

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA

MEMBRO - KONTRIBUTI

Sro Franz Regnier agas kom Kasero dil Uniono e responsas la recevo e kontado di abon-pagi.

Membro-kontributo yarala, od abono a Progreso sen membreso dil Uniono, **500 belga franki**, pagenda a Landal Reprezentero o direte a: Uniono por la Linguo Internaciona Ido, 27, Ville du Bois, 6690 Vielsalm, Belgia.

Abonpaji povas esar pagata aden la konto dil Uniono: C.G.E.R. (Caisse Générale d'Epargne et de Retraite) Konto-numero 001-1329220-08 en 6690 Vielsalm, Belgia o per internaciona postala-mandato.

LANDAL REPRESENTERI

- Andora:* Robert CASTELLO, carrer Alzinaret 2, 1°, 2^a, *Andorra-la-Vella* (Pyr.)
- Anglia:* David WESTON, 24 Nunn Street, *Leek, Staffs.*, ST13 8EA
- Belgia:* Jacques BOL, 80 chaussée des Gaulois, 1300 *Wavre*,
Check-Nr. 000-0748184-23.
- Kanada:* Kevin FORD, 192 Tu-Pelo Avenue, Winnipeg R2K 3Sb, Canada
- Francia:* Vakanta.
- Germania:* Günter ANTON, Bahnhofst., 5 Fach 6-09 - D-06386 Elsnigk
- Hispania:* Alfred NEUSSNER, Thüringer Str, 3, D-37284 *Waldkappel*
José GARCIA c/o Ingeniero Joaquin Benlloch 71-13a, *Valencia* 26
- Oceania:* Donald HUMPHRIES, Box 121 - L, *GPO Melbourne, Victoria* 3001-Australia
- Sri Lanka:* Ronald C. PERIES, 4, Sri Vijaya Road. *Colombo* 6, Sri Lanka
- Suedia:* Axel RYLANDER, Olshammarsgatan 58, S - 124 48 *Bandhagen*
Kerstin ÅKERLUND, Klippgatan, 1; S - 951 54 *Luleå*
- Suisia:* Cl. KREIS- SCHNEEBERGER, 57, avenue de Champel, 1206 *Genève* (Suisia)
- USA:* Richard EARNHART, 405 Fry, Denton TX, 76201 USA
Edward H. STEVE, 820, Glendalough Road *Erdenheim*, Pennsylvania, 19118 - USA
- Kirgizia:* Borivoy MARECHEK, per Yukovskogo, 20
Bishbek - 45 - Republika di Kirgizia, 720045

La extreme trista viro - La problemo dil final vokali - La rolo dil final vokali - Poemo da Keats - Dro Zamenhof : la unesma idisto? - Soneto da Friedrich Porzenheim - Driftanta derivi

KOMUNIKO

La specala e jubileala n°300 esos kelke plu tarda kam lo previdita pro ke lua redakto postulas longa serchadi; ni tre esperas dissendar ta numero en la komenco di 1995.

LA EXTREME TRISTA VIRO

Olim esis puerulo qua habitis granda domo sur kolino arborosa. Il prizis hundi e kavali, sport-automobili e muziko. Il klimis arbori e natis, ludis futbalo, ed admiris beleta puerini. Ecepte ke il mustis ordinar sua kozi, il juis sua vivo.

Uldie la puerulo dicis à Deo, «Me esas pensinta, e me savas to quon me deziras kande me divenos viro».

«Quon?» demandis Deo.

«Me deziras habitator granda domo kun portiko avane, e du granda hundi e granda gardeno dope. Me deziras mariajor me kun muliero alta, tre bela, e bonkordia, qua havos longa, nigra hararo e blua okuli, e qua pleos gitaro e kantos per voco klar ed alta. Me deziras tri forta filiuli qui ludos futbalo kun me. Kande li matureskos, l'una esos famoza ciencisto, l'altra esos senatano, e la *yunaxa esos futbal-ludisto. Pri me, me deziras divenor grand exploranto qua navigos vast oceani e klimos alta monti e salvos personi. E me deziras posedor reda Ferrari e nultempe mustos ordinar mea kozi».

«To semblas agreabla revo», dicis Deo, me deziras ke tu esos felica».

«Danko», dicis la puerulo.

Uldie, dum futbal-ludo, la puerulo domajis sua genuo. Pose, il ne povis klimar alta monti o mem alt arbori, e certe il ne povis navigar vast oceani. Il do studiis merkat-cienco e komencis afero por provizuri medicinala. Il mariajis su kun yunino tre bela e tre bonkordia,

e qua havis longa, nigra hararo. Ma el esis kurta, ne alta, e havis bruna okuli, ne blua. El ne povis plear gitaro o mem kantar, ma el preparis marveloza repasti, kondimentizita per rara spici Chiniana, e piktis splendida pikturi di uceli qui aspektis sat reala flugar del pikturi.

Pro sua afero, la viro habitis granda urbo, en apartamento proxim la supraĵo di alta edificio qua dominacis la blua oceano e la cintilifanta lumi dil urbo. Il ne havis spaco por du granda hundi, ma il havis graso, lanugoza kato.

Il havis tri filiini, singla tre bela, simil a sua spozino. La *yunaxa, qua esis ne-kapabla marchar, esis la maxim bela. La tri filiini multe amis sua patro. Li ne ludis futbalo kun lu, ma kelkafoye li omna iris al parko e jetis *frisbio inter su - ecepte la yunaxa, qua sidis sub arboro, pleis sua gitaro, e kantis memorinde melodioza kansoni.

La viro ganis sat multe por vivar komfortoze, ma il ne havis reda Ferrari. E kelkafoye, il mustis ordinar kozi, mem ti qui ne apartenis a su. Merkez, il havis tri filiini.

Ulmatine, la viro vekis e rimemoris sua revo. «Me esas tre trista», il dicis a sua bona amiko.

«Pro quo?» demandis lua amiko.

«Pro ke me olim revis ke me mariaĵus kun muliero alta, qua havus nigra hararo e blua okuli, e qua pleus gitaro e kantus per voco alt e klara. Mea spozino ne povas plear gitaro o kantar. El havas bruna okuli ed el ne esas alta».

«Tua spozino es bela e tre bonkordia», dicis lua amiko.

«ed el piktas splendida pikturi e preparas tre saporoza repasti».

Ma la viro ne atencis.

«Me esas tre trista», la viro uldie agnoskis a sua spozino.

«Pro quo?» demandis lua spozino.

«Pro ke me olim revis ke me habitus granda domo kun portiko, e kun du granda hundi e gardeno dope. Kontraste, me habitas apartamento an la 47ma etaĵo».

«Nia apartamento esas komfortoza, e ni povas vidar l'oceano de nia sofao» respondis lua spozino. «Ol es plena de amo e gayeso, kato lanugoza e pikturi di uceli, e lo maxim importanta - nia tri bela filiini».

Ma la viro ne atencis.

«Me esas tre trista», la viro dicis a sua terapiisto.

«Pro quo?» demandis lua terapiisto.

«Pro ke me olim revis ke me divenus grand esploranto qua salvus personi del somiti di alta monti. Kontraste, me esas kalva

aferisto kun domajita genuo».

«La provizuri medicinala quin vu vendas esas salvinta multa personi», dicis la terapiisto.

Ma la viro ne atencis. Do lua terapiisto debitis a lu \$100 e forsendis lu.

«Me esas tre trista», la viro dicis a sua kontisto.

«Pro quo?» demandis lua kontisto.

«Pro ke me olim revis ke me posedus reda Ferrari, e nultempe mustus ordinar mea kozi. Kontraste, me voyajas per publika omnibusi, e kelkafoye me ankore mustas ordinar mea habiteyo».

«Vu *weras vestaro de bona qualeso, vu dineas che eleganta restorerii, e vu esas facinta turo tra Europa», dicis lua kontisto.

Ma la viro ne atencis. Lua kontisto debitis a lu \$100 sen-egarde, nam il anke revis ke il posedus reda Ferrari.

«Me esas tre trista», la viro dicis a sua pastoro.

«Pro quo?» demandis lua pastoro.

«Pro ke me olim revis ke me havus tri filiuli. L'una divenus famoza ciencisto, l'altra esus politikisto, e la *yunaxa esus futbal-ludisto. Kontraste, me havas tri filiini e la *yunaxa ne povas mem marchar ».

«Ma vua filiini esas bela ed inteligenta», dicis la pastoro. «Li multe amas vu, e li omna havas estiminda karieri. L'una esas flegisto, l'altra esas artisto, e la *yunaxa docas muziko ad infanti».

Ma la viro ne atencis. Il esis tante trista ke il devenis tre malada. Il iris ad hospitalo, ube tubi e fili konektis sua korpo a zumanta mashini quin il olim vendabis a la hospitalo.

Il esis extreme trista. Lua familio, amiki e pastoro kunvenis cirkum lua lito. Li omna esis anke tre trista. Nur lua terapiisto e lua kontisto restis felica.

Ulnokte, kande esis obskura, ed omni ecepte la flegisti forirabis, la viro dicis a Deo, «Ka tu rimemoras kande me esis puerulo, e me dicis a tu la kozi quin me deziris kande me matureskus?»

«Esis marveloza revo», dicis Deo.

«Pro quo tu ne donis a me ita kozi?» demandis la viro.

«Me certe povis facar lo», dicis Deo, «Ma me volis surprizar tu per kozi quin tu ne expektis. Me supozas ke tu remarkis to quon me donis a tu - bonkordia, bela spozino, bona afero, komfortoza habiteyo, tri charmanta filiini...»

«Yes», interruptis la viro, «ma me kredis ke tu donus a me to quon me reale deziris».

«E me kredis ke tu donus a me to quon me deziris», dicis Deo.

«Quon tu deziris?» demandis la viro, astonita.

«Me deziris ke tu esus felica pro quon me donabis a tu», dicis Deo.

La viro jacis en l'obskureso dum la tota nokto, e pensis. La mashini apud lua lito duris zumar. Matine, il rezolvis adoptar nova revo, qua esis adoptinda multa yari ante lore. Il rezolvis revar ke to quon il maxime deziris esis lo sama quan il ja havis.

E la viro risaneskis, e rivenis a sua hemo, e vivis felice an la 47ma etajo, juante la *snurado di sua kato e la bela voci di sua filiini, la bruna okuli di sua spozino e lua splendida pikturi di uceli. E vespere, il regardis l'oceano, e kontente observis la lumi dil urbo qui unope komencis cintilifar.

da Loren Seibold (Readers Digest)

tradukita da Kevin Ford (Kanada)

*Noti: *Yunaxa* - maxim yuna
frisbio - (angla) frisbee
snurar - (angla) to purr

Ni ricevus de nia amiko Tom WOOD,

4, Cherry Walk, Cheadle Hulme,

GB - Cheadle, Cheshire, SK8 7DY

la du interesanta sequanta artikli qui povus eventuale genitar utila diskuti, pri

LA PROBLEMO DIL FINAL VOKALI

I

Imaginez

Ni imaginez ke la mondo aceptabas Ido. Quo esus la rezulto? Quo eventus? Mea-opinione, rapida evoluciono sequus.

Maxim probable la gramatiko reduktesus a la minimo, certe en la familiara linguo.

La *-o* desaparus de substantival radiki e la *-a* de adjektival radiki. Uzo dil kunteksto esus maxima. On ne uzus la *-as* dil prezenta tempo. Afixi uzezus nur ube necesa.

Tamen komencanti forsan preferus retenar l'uzo dil dezinenci.

Komprenende, on ja kelke uzas tala formi. Quon me havas en mento esas vasta evoluciono.

Nula povo existas qua povus preventar tala chanji en la linguo, adminime en la populara linguo

Ica developo konkordus kun la «praktikal logiko» di Couturat e la «komprenebleso» di A. Juste. Tala developo kontinuas la perfektigo di la linguo.

On povas dicar ke l'interna ideo di Ido es sua logikozeso. Raciono havas general apelo; racionala linguo pov expektar universala suporto.

II

Me lektas la artikli di Andreas Juste kun mult interes.

Kun «komprenebleso» en mento kad on trovas la esencala, plu perfekta, linguo celat en l'existant Ido?

Ni konsiderez, p.e., la radik *dom-* (substantival), *skrib-* (verbal). *blu-* (adjektival). La dezinenci *o* e *c* nur es etiketi, tre utila por la lernanto ma ne necesa por kompren.

brozar/broso; martelo/martelagar: Me opinionas ke on pensas pri la ago e la instrument ye la sama tempo. Decidar qua venas unesme es konseque arbitrial.

Ka ni pov havar: *brozar/broso* (instrument) e *martelo/martelar*?

krono/kronizar/kronizo: Pro quo ne *krono/kronar/kronago*? La suffix nur **sugestas** la signifika. Preciza signifiko dependas de kuntext.

varma/varmar vice *varma/varmigar*? ka la *-ig-* es vere necesa?

Me vidas en artikli en Progreso mult elizion dil *-a* ma ne dil *-o*. Segun mea opinion l'elizion dil *-o* es egale aceptebla en prozo quale en poezio.

Inkluzat es du fabli de Aesop kun alternativ formi. Kad es posibla havar angul en Progreso por tal experimental texti?

FABLI DE AESOP

Du saki

Singlu portas du saki, un sako avane ed un dope. La du saki esas plenigita kun kulpi. Avana sako kontenas kulpi di vicini, dopa sako kontenas sua propra kulpi. Pro to homi ne vidas sua propra kulpi ma nultempe falias vidar kulpi di altri.

L'avida puerulo

Puerulo pozis sua manuo ad-en jaro di nuci e sizis tam multa kam il povis tenar. Ma ne esis posibla ek-tirar sua pugno. Kolo di la jaro esis tro streta. Il komencis plorar. Spektanto dicis, Nu, mea puerulo, ne esez tante avida. Esez kontenta havar duimo e vu povos ek-tirar vua manuo facile.

Alternativ versioni

Du sak

Singlu portas du sak, un sak avane ed un dope. La du sak esas plenigita kun kulpi. Avana sak konten kulpi di vicini, dopa sak konten sua propra kulpi. Pro to homi ne vidas sua propra kulpi ma nultempe falias vidar kulpi di altri.

L'avida puerul

Puerul pozis sua manu ad-en jaro di nuci e sizis tam multa kam il pov tenar. Ma ne es posibla ek-tirar sua pugno. Kol dil jar es tro stret. Il komencis plorar. Spektanto dicis, Nu, mea puerul, ne esez tante avid. Esez kontenta havar duim e vu povos ek-tirar vua manu facile.

LA ROLO DIL FINAL VOKALI

Un ek la traiti signifika dil Ido-skriptero esis ja dum l'unesma yari lia gusto por eufonio, por harmonioz e delikata soni.

Kand on lektas exemple teksti da H. Larsson («La furtita sigaretuyo») o J. Lundborg (L'adolecantino di Grandmarsho, 1925) on es astonata da l'eleganteso di lia stilo. E J. Houillon (uzanta l'elizioni dil *a* final) atingis (en «L'unesma regreto», 1927) quaza perfekteso pri melodioza soni.

Oportas uzar ta vorto «quaza» nam malgre l'esforci di tala skriptero permanas problemo pri la harda hiati (o-o, o-a, a-a, a-o) Ma lo desfacila devenas de la diverseso dil fonetikal kustumi dil Idisti: certeni deziras evitar l'akumuli di konsonanti. Altri kontraste judikas harda shoki di vokali plu desagrabla. Ideale solvo esus evidente eskartar amba ruda soni.

Esas ank altra latero dil problemo: simileso di formi kontributas a beleso di texto. Quarfood explikas lo precize en sua verko pri «lo bela kom principo lingual». Ma simil al arkitekturo lo povas kelkafoye aspektar monotona: l'okuli e l'oreli deziras bela dissimetra variaji. Pro ta diversa motivi naskis la problemo dil eliziono, ne nur dil *a* ma mem dil *o* final.

Or stranje la reakto di Couturat esis ne konform a sua karaktero: il quaze iracis kande Gerald A. Moore propozis admisar eliziono dil *o* pos certena konsonanti ed avan vokali. Il repulsis lo sen hezito e skribis (Junio 1911 pagino 24) «Yen tamen kun quanta temerareso on arogas a su la yuro reformar Ido per sua privata autoritato.» To esis tamen ne altro kam propozo, e singla numero di Progreso kontenis multa propozii pri omnasorta temi.

Probante komprenar la motivi di tal indigno ni trovas texto (marto 1911) per qua Couturat defensas la sistemo dil gramatikal finali kontre l'aserti di adverso, ke oli esas propozita nur dal Idisti ed «existas en nula linguo nam li esas tote superflua».

Il respondas: «Zamenhof ne esas l'inventinto di ta sistemo, e plura autori aplikis ol ante lu, «ed il citas Delormel (1795) Sotos Ochanto (1855) de Rudelle (1858) Volapük (1880) Courtonne (1885). To es exakta, ma per explorar plu precize ni konstatas plura distinta kategorii:

1. la final vokali servas por deklinar la nomi:

Ni trovas ta metodo en la Communicationsprache, quan kreis en 1839 la Skolmastro Schipfer, evanta plu kam 80 yari. La final *a* expresas la nominativo, *e* la genitivo, *i* la dativo, *o* l'akuzativo ed

u l'ablativo. Quik on remarkas ke il adoptis samtempe la kustumal ordino dil vokali e dil latina deklino-kazi.

Schleyer en 1881 restriktas por sua Volapük la kazi til nur quar ma por la nominativo il uzas la radiko, finanta necese per konsonanto, e tale il expresas per *a* la genitivo, per *e* la dativo e per *i* l'akuzativo.

2. la final vokalo servas por konjugar la verbi:

l'unesma modelo esas la «Langue nouvelle» de Faiguet (1765) qua propozas: *a* por l'indikativo prezenta, *e* por l'imperfekto, *i* por la perfekto, *o* por la pluskamperfekto ed *u* por la futuro. Esas remarkinda parenteze ke il adoptis la finali: *as*, *is* ed *os* respektive por la prezenta, la pasinta e la futura (dil infinitivo), e tante astonive, ke en yaro 1858 de Rudelle, por sua «Pantos dimou glossa» selektis anke *a* por l'indikativo prezenta, *i* por la pasinta ed *o* por la futura. Kelka yari pose la Weltsprache da Volk e Fuchs uzas anke la final *o* por expresar la futura. Ka to devenas de koincidi, de imito, de subkoncial influeso?

Omnakaze ni konstatas ke singla di ta du metodi esas koheranta sistemo, to es : sive la deklino (dil nomi) sive la konjugado (dil verbi) ma sen mixar ta du kategorii.

3. en plura lingui formacita dum ta periodo ni trovas kontraste nul metodo, nul logikal sistemo ma nur disparata roli por la final vokali. L'Esperanto de 1887 uzas la finali *o* ed *a* por nomi (inkluzante adjektivi e participi) ed *i* ed *u* por verbi (to es por infinitivo e por imperativo) Ulte lo la finali *o* ed *a* pleas duesma rolo : li funkcias segunkaze kom sufijo por expresar exemple: abstrakta qualeso, relato. koncerno, (en Ido: *eso*, *ala*, *oza*, *iva* e tale plus).

Altra lingui : Novilatin, da Beerman (1907) ed Universal, da Moleenaar (1906) expresas per final *o* ed *a* respektive la maskula e femina genro : filio (filiulo) filia (filiino), kano (hundulo), kana (hundino), ma samtempe ta vokali servas por certa formi di verbal konjugado. Amba «metodi» (qui esas plu exakte manki de metodo) enduktas ambiguesi e pro to nuligas l'utileso dil gramatikal final vokali. La fonderi dil Ido klare perceptis lo ed eskartis lo sen hezito.

Li trovis sistemo samtempe komod e koheranta. To distingas unaparte la final vokali sequata da un konsonanto : *ar*, *ir*, *or*, *as*, *is*, *os*, *us*, *ez*, qui pleas verbala rolo, ed altraparte la final vokali proprasence (e do sen konsonanto) *o*, *i*, *a*, *e* ed *u*, qui havas nomala signifiko, inkluzante do substantivi, adjektivi, participi ed adverbi, qui omna havas komuna karaktero. (L'«adverbo», quan en Germana plu exakte on nomizas «Umstandswort» to es : cirkonstanco-vorto, esas ya nul verbala formo.)

Ta metodo esas vere modelo di praktikal logiko : to ya posibligas savar unesmavide la gramatikal funkcio de vorto en frazo. E to tre faciligas la kompreno, precipue en skribita teksti.

En la mult artikli quin Couturat redaktis pri la temo, ni povas citar partikulare teksto de Oktobro 1908 (pagino 391) per qua il insistas pri la senco e rolo di la gramatikal finali, qui «montras nur la gramatikal speco di la vorto e havas nul altra senco»...«li indikas nur la diversa rolo quan ta ideo ludas (= pleas) en la frazo». Konseque nul funkcio de genro, nek di sufiko. Ma ta finali havas tamen duesma utileso «tam por la quika komprenebleso kam por la belsoneso e facila pronunco» (Progreso, januaro 1910 pagina 701). Tal esis e restas l'originaleso dil Ido-linguo, la motivo, la skopo e la limiti dil gramatikal finali. Tal es la bazo sur qua Louis de Beaufront povis pose solvar la problemo dil fakultativ elizioni.

A.J. (duros)

KANDE ME TIMAS

Kande me timas ke me pov cesar
Ante ke plumo serchos tra la mento,
Ante ke libri alte amasit,
Tenas la rich rekolti de gran matur;
Kande me vidas, en la nokto stelizit
Nuboz simboli multe romantika,
E pensas ke forsan me ne vivos
Por trasar lia ombri per manuo chancoz;
E kande me sentas, kreuro hor-durant,
Ke me nultempe vidos tu itere,
Nultempe savuros la bel feala povo
Di tote pur amoro, lor an la rivo
Dil vasta mondo, me sole stac pensanta,
Til famo ed amoro a nulo es sinkanta.

John Keats (tradukita del angla da Tom Lang).

(Por John Keats la penso venis portita sur la ali di doloro. Tamen il vinkis maladeso ed altra obstakli por divenar en la unesma rango di angla poeti. Il mortis en Roma en 1821, evanta nur 26 yari. Segun ilua propra deziro, sua nomo ne aparis sur la tombo-petro, qua havis la enskriburo «Ca tombo kontenas omna to qua esis mortala di YUNA ANGLA POETO, qua, sur la morto-lito, en la bitreso di sua kordio, pro la malicoza povo di sua enemiki, deziris ke ca vorti grabesez sur sua tombo-petro - «Yen ulu di qua la nomo esis skribata en aquo.»)

DRO. ZAMENHOF - LA UNESMA IDISTO ?

Ni salutas sincere la genio di Dro. Zamenhof, pioniro di linguo internaciona. Il kreis la unesma praktikebla interlinguo, provizante la bazo sur qua nia Ido esis kreata e developata. Esas exakte 100 yari depos ke Dro. Zamenhof facis sua propozo pri reformo en Esperanto. Lektante sua artiklo *publisita en 1894, on povus mem konsiderar Dro. Zamenhof kom la unesma Idisto!

«Quale me promisis en la nro 12 di *Esperantisto* 1893, me nun komencas sistemat analizo di nia tota linguo. Peco pos peco me preparolos la tota linguo, e pri omna peco me montros, qua formon me donus ad ol, se me komencus la kreado di la linguo nun, havante dop me la sis e duima yari de praktikala laborado ed experienco ed audinte ja tante multeg opinioni e konsili, ricevita de maxim diversa personi, jurnali e societi ek la maxim diversa landi dil mondo. Kande mea tota laboro analizal esos finita e nia lekteri havos koram su plen imajo dil nove propozata perfektigita dialekto, lore me turnos me a la Ligo esperantista e propozas ad ol decidir per votado. Literi kun supersigni: ca punto, qua suatempe en teorio semblis tote ne importanta, en la praktiko montris su kom grav obstaklo kontre la difuzo di nia linguo. Pro ta signizita literi, quin la imprimerii ne posedas, la libera omnaloka imprimo di libri en o pri nia linguo e la publikigado di nia linguo per jurnali divenas preske neposibla. Ni devas abolisar ca literi.

Me propozas abolisar l'akuzativo, qua unlatere prizentas granda desfácilajo por multa personi ed altralatere desakordas kun la konstrukto di nia linguo, qua havas deklino nur per prepozicioni. Ke linguo povas existir tre bone sen akuzativo, ton ni vidas en diversa lingui civilizita, qui havas akuzativo nur en ula kategorii di vorti o tote ne havas ol. Konseque : l'akuzativo esez egala al nominativo. Erori en la uzado dil akuzativo apartenas a le maxim ofta, quin la komencanta Esperantisti (ed ofte anke l'Esperantisti anciena) facas, e l'aboliso dil akuzativo prizentos granda faciligo por la linguo.

La pluralon me propozas formacar per la finalo *-i*; tal finalo existas en diversa lingui (exemple latina, italiana, slava) konseque ne esas arbitrala, ed ol esas multe plu konform a la mola spirito di nia linguo kam la *-s* quan diversa personi propozis. Konseque vice *patroj* ni dicos *patri*, e la regulo esos : substantivi en singularo finas per *-o*, en pluralo per *-i*.

En la adjektivi me proponas : Deklino li ne havas, nam ol esas superflua balasto, e suficas, se la deklino existas che la substantivi. Che la kreado di la tabelo de korelativa pronomi ed adverbi, qua existas en nula linguo, me kompreneble mustis inventar la vorti, e to donis a divers amiki kauzo por senfina kritiki e disputi. Por abolisar ta objekto di konstanta disputado, me proponas destruktar la reciprok arango di la tabelo, e konsiderar la membri dil tabelo kom simpla vorti sen reciproka korelato.»

Esas signifika ke multa vorti quin Zamenhof propozis vice la tabelvorti esas le sama, o preske le sama, quale Ido havas li, exemple:

Esperanto	Ido	Zamenhof-propozis en 1894
ĉia	omna	omne
ĉiam	sempre	semper
ĉio	omno	omno
ĉiu	omnu	omnu
ĉiuj	omni	omnui
kiam	kande	kvandu
kie	ube	ubu
kiel	kom	kom
kio	quo	kvo
kiom	quante	kvanto
nenia	nula	nule
tie	ibe	ibu
tie ĉi	hike	hik
tiam	tante	tantu

Pluse, Dro. Zamenhof ne nur propozis remplasar la tabelvorti, il revizis la tota vortaro, ed anke hike ni renkontras multa vorti koincidanta kun nia Idovorti, exemple:

Esperanto	Ido	Zamenhof-propozis en 1894
buŝo	boko	boko
ĉar	nam	nam
ĉielo	cielo	cielo
dio	deo	deo
ĝardeno	gardeno	gardeno
neĝo	nivo	nivo
nepre	absolute	absolute
tago	dio	dio
viando	karno	karno

Dro. Zamenhof konkluzis sua artiklo tale :

«Me mustas konfesar, ke la acenti sur literi por multa personi prizentas ulo stranja en nia linguo, okaziono por disputado e nekontenteso. A la komencanti la acenti ye l'unesma regardo prizentas ulo komplika, la linguo lore semblas a li ne tam simpla, kam li dezirus. Linguo, di qua l'unesma e maxim grava skopo esas divenar internaciona, mustas ante omno esar la maxim facila por omni.

Ni devas evitar omna superflua kombatado kontre la kustumi dil populi, por ne desfaciligar senbezone la kombatado por nia linguo. Ka la linguo devas esar reformita o ne, to esas questiono, di qua la solvon me lasas a la libera decido di la Ligo Esperantista. Omnu volez donar sua voto tote libere, lasante influar su nur per la boneso di nia kozo.»

La rezulto dil voto esis 107 por la reformi e 157 kontre la reformi. Do, Esperanto restis ne-ĉanĝita. Dro. Zamenhof komentis : «...De omna komenti me abstenas, nam la bitreso dil disputi esas ankore fresha. Nur un klarigon me deziras donar por ta personi, qui erore komprenis la signifiko e rezultajo dil votato :

Kelki pensas, ke la facita decido interdiktas por sempre irga ĉanĝo en nia linguo, e facas ol por sempre tote rigida. To esas eroro. Kad ulfoye plu tarde on facos irga ĉanĝi o ne, -pri to nulu decidis nek povas decidir.»

Do, la konservema majoritato en Esperantistaro vinkis, ed esas regretinda ke, kande la Delegaciono rekomendis reformi en Esperanto, duktanta ad Ido, Dro. Zamenhof oblivis sia reform-propozi facita plu frue, e forte refuzis irga kunlaboro.

Nun en 1994, existas signi ke nombro de Esperantisti esas deskontenta pri certena traiti di Esperanto. DEBRECANA BULTENO esas hungara Esperanto-revuetto, ed en la feb. 1994 numero aparis Ido-Gramatiko, ofrante detaloza expliki e du lecioni en Ido. Anke ni recevis tri numeri di bone imprimita revuo NOVA PROVO, organo di NOVO, «Asocio por Komuna Ellaborado de Lingvo Internacia». La fondinto di NOVO, Roy McCoy, lernis Esperanto ma sentis forta dubiti pri kelka de olua qualesi. Tamen il restis Esperantisto, e sukcesis gani suporto por NOVO, sua emo esante developo di interkonsentita reform-programo. Nun il havas membri en adminime 17 landi, ma progreso vers linguala interkonsento semblas esar tre lenta. Pluse, la Universal Esperanto Asocio minacas forjetar la reform-Esperantisti pro ke li «morale domajas la Asocio»!

Vice esforcar konstruktar nova linguo «interkonsentita», la membri di NOVO devus konsiderar la meriti di Ido, qua introduktis la maxim dezirebla reformi en Esperanto, ofrante alfabeto sen supersigni, aboliso dil akuzativo kun poka ecepti, remplaso dil tabelo de korelativa vorti per vorti naturala, e vortaro maxim internaciona bazita ye unasenceso. Ni salutas la reform-Esperantisti, e kordiale invitas li adherar ad Ido, la vera Esperanto reformita.

T.L.

ESTETIKO IDALA

- PLEZUREGO ANMALA

(soneto da Friedrich Porzenheim)

Linguo klara, eufonioza,
Belsonanta, nobla kanto,
Ravisant joydonacanto,
Grand trezoro valoroza!

Ho! Delicon marveloza
Juas poemokompozanto!
Omna Ido-verskreanto
Sentas serenes joyoza.

Por vinkar dolor anmala,
Atingar ver kontenteso,
Skribez versi poeziala!

Nam idal sonsplendideso
Pur beles estetikala
Plurichigas vivqualeso.

DRIFTANTA DERIVI

En la yaro 1910 aparis verko da Couturat : «Studyo pri la deriva-
do en linguo internaciona». L'autoro deklaras, ke ta duesma edituro
«ne esas sklava traduko di l'unesma» e ke sua «opinioni progresis
e precizigis de du yari».

L'unesma, en franca idiomo, editesis ,en somero 1907, ante la
fondo dil Ido. La duesma kontenas 85 pagini, nur pri derivado, to
quo montras,ke Couturat konsideris ta problemo kom primordiala.

Ni explorez hike la parto qua koncernas la derivado de substantivo
en verbo. «Pro ke on praktikas tala derivado direta, to es sen sufijo,
en multa lingui, pro quo refuzar lo en Ido?» argumentis adversi.

Distingo es necesa:

Se la substantivo expresas «stando od ago» lo es korekta derivar
direkte verbo. Couturat, Lebasnier et de Beaufront permisas lo expli-
cite. Tale vorti quale «originar » o « nostalgiar » es tam korekta
kam «konsekar» ed «entuziasmar». Pro quo mult Idisti ne uzas
tala verbi? ka pro rutino? ka pro timideso?

Ma kontraste, se la substantivo expresas konkretajo: kozo, utensilo,
materio, organo, bestio, planto e tale plus, on ne darfas derivar
direkte verbo, ed inter altra exempli li citas «kronar», «plumar»,
«versar» e partikulare «domar». ta verbo ya inspirita da l'angla («to
house») signifikus «pozar en domo», ma segun la germana («hausie-
ren») «kolportar!».

Ka tal exempli esas skars o frequa fenomeni?

Explorante l'afero me konstatis ke mult esas tala kazi.

Restriktante la serchi en la limiti di du lingui: Franca (F) e Germana
(G) e nur pri nomi di animal, on trovas extravaganta vorti.

Ni supozez, ke pro G «sich schlängeln» ed F «serpenter» ni
formacus «serpentar», certe on divinos facile ke to koncernas ago
di serpento, ma ka reptar? o ka sinuar? Se simile ni uzus «simiar»
segun G «äffen» e F «singer», lo povus signifika segun la modeli
«trompar» od «imitar». Se on derivas «hamstrar» segun G «hams-
tern» forsan on divinos ke la senco es «provizar nutraro», ke «lincar»
de G «luchsen», expresas «regardar fixe» e «fuinar», de F «fouiner»,
«serchar kurioze». En tala kazi ya existas certa relato kun la mori
(supozita) dil animal, e do quaza metaforo.

Ma se on uzus «kaprar» ka ta vorto signifikus «malodorar» od «obstine refuzar» nam G «bocken» esprimas amba idei? Simile anke kad omni komprenus ke «foxar» esus «tedar, vexar» segun G «fuchsen»?

(Parenteze e por montrar la danjero di tala derivuri, l'equivalanta verbo «r'nôder» signifikas «vomar» en Walona linguo!)

Kontraste ni apreciez la sagaceso dil unesma Idisti: trovante ke F «fureter» esprimas: 1. chasar helpate da fureto, 2. serchar por diskovrar sekreti, li adoptis «furetagar» por l'unesma senco e «fure-tumar» por la duesma.

Se nun ni probas deduktar regulo, ni supozos unesmavide, ke tala verbi signifikas «agar min o plu quale l'animalo koncernata». Lo esus falsa, nam ni trovas duesma serio en qua l'ideo esas «kaptar tal animali» (G fischen, mausen, krebzen), ed anke triesma serio kun la senco: parturar tal animalo (G kalvern, F. veler, pouliner). To esas do pelmelo. Ma to divenas en altra kazi absurda kaoso, pri qua es tote neposible divinar.

Quon povus signifika exemple «anadar» (f. canarder = dispafar) «porkar» (F. cochonner = fushar) «kolombar» (F. pigeonner = eskrokar) o «blatar» (F. cafarder = denuncar)?

Forsan on objeccionos, ke lo koncernas nur nomi di animali. Certe no! yen altra stranj exemplo inter multa simila. Ni trovas en nia lexiki la vorto «plako» qua tradukas G. «Bleich» e F. «plaque». Ma ta vorti havas duesma signifiko dil derivata verbo, to es: G. «bleichen = pagar, e F «plaquer» = abandonar. Quon povus do signifika «plakar»?

Yen altro tante drola: de la vorto «planche» (planko) nun on uzas F. «plancher (sur)», por expresar aproxime: studiar por serchar solvo.

Ka linguo racional imitus tal absurdaji?

Esas forsan oportun adjuntar ke ta fenomeno trovas min o plu en multa lingui, ma ne segun sama grado. Esas remarkinda ke la bazi dil latin idiomos esis la verbi, qui produktas substantivi, e ne lo kontrea.

Lo ne astonas, nam lo es konform al mentaleso dil antiqua Romani, qui tendencis ad expresar precipue l'agado. Restas ankore influo di ta racionala strukturo en l'Italiana linguo, qua kontenas plu skarse stranja verbal derivuri.

Omnakaze ni konstatas unplusafoye, ke Louis Couturat vidis klaramente la problemo e trovis tre bona solvo, e ni povas quiete mantenar lua regulo pri ta punto. Ma ni ne deformez lua intenci; ni ne obliviez, ke lu nule obligis derivar ekskluzive per «agar». Il konsideris, ke on darfas anke segunvole derivar per «uzar», exemple «bastonuzar», e mem verbo fitanta partikulare por l'ideo, exemple «bastonfrapar».

Konkluze il ne inventis ta reguli pro personal kaprici o por komplikar, ma por evitar ambiguoso, por ke singla verbal derivuro esez komprenata sen hezito da lekteri praktikanta divers idiomi.

Quankam ol esis ne expresat explicite, to es implicite ma tre precize la principo di komprenebleso.

Ankor nun ol povas donar utila guido por multa problemi, sive por mantenar ferme plura reguli, sive en altra kazi por admisar plu larj interpreti, o mem nova posiblesi.

Precipue nun to es oportuna; ni konstatas ya rinaskant intereso por vera lingual studiadi. Mult Idisti koncias, ke adjuntar teknikal radiki por modern aparati o nocioni esas tre bona, ma ne suficiva. la gramatiko (segun la maxim larja signifiko dil vorto) bezonas anke prudent ameliori. E por irar ad-avan sen riski sur ta voyo, bona kriterio es quaze busolo.

Andreas Juste.

PS Studiante persevere la penso di Couturat, me recente trovis ke il uzis l'expreso «sekura komprenebleso» Yen do la vera kriterio. A.J.

DANJEROZA METALO

En la tero jacas, ve ! metalo
qua produktas omnasorta malo :
lukti, furti, rapti, asasini,
tra yarcenti mil e mil krimini.
L'avideso ya por la ter-oro
esas ofte kauzo di teroro.

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA (IDO)

Membri dil Direktanta komitato

Prezidanto:	Hellmut Röhnisch (Suedia)
Vice-prezidanto:	Günter Anton (Germania)
Sekretario:	David Weston (Britania)
Sekretario por linguala questioni:	Robert Carnaghan (Britania)
Kasero:	Franz Regnier (Belgia)

Membri:

Günter Anton (Germania), Jacques Bol (Belgia),
Robert Carnaghan (Britania), Tom Lang (Britania),
Antoni Myszakowski (Polonia), Alfred Neussner (Germania),
Franz Regnier (Belgia), Hellmut Röhnisch (Suedia),
Edward H. Steve (USA), David Weston (Britania),

La direktanta komitato rielektesos dum la yaro 1995.

PROGRESO aparas trifoye en la yaro, e tote en Ido. Pri la redakto, responsas komitato.

Artikli, tradukuri e movadal informi sendesez a Jacques Bol, 80 Chaussée des Gaulois, B-1300 Wavre, qua funkcias kom mediacero en la redaktala komitato. Progreso imprimesas dal imprimerio «Ateliers du Manoir», Marcinelle, Belgia.

Editeur responsable: Franz Regnier, 27, Ville du Bois
B 6690 Vielsalm

Altra revuo por l'Idistaro «IDO-VIVO»

organo di ILSGB (International Language - Ido - Society of Great Britain);
aparas 3-foye po yaro e kontenas generala artikli precipue en Ido
ma anke en angla linguo.

Adreso: ILSGB, 24, Nunn Street
GB - Leek, Staffs, ST13 8EA.

Giro konto: 632 2255.

Abono kun membrezo di ILSGB	£ 5,00
Abono sen membrezo di ILSGB	£ 5,00
Studenti e ne-salariati	£ 2,50

LIBRI E BROSHURI

			Suisa Franki
CONDAMIN: la konoco dil futuro	20 p.	1926	1.80
DE BEAUFONT: Kompleta gramatiko detaloza	232 p.	1925	4.00
CONDAMIN: La konoco dil futuro	13 p.	1929	3.00
DE BEAUFONT, COUTURAT: dictionnaire français-ido	586 p.	1915	16.00
COUTURAT: Etude sur la dérivation	100 p.	1910	4.00

Obtenebla ye la adreso: CDELI- LIBROSERVO, che K.C.E. b.p. 771,
CH-231 La Chaux-de-Fond (Suisia).

* * *

Dicionario de la 10 000 Radiki di la Linguo Universala Ido (<i>Marcel Pesch</i>)	631 p.	1964	20.00
Odo a Couturat (<i>Andreas Juste</i>)	19 p.	1961	3.50
La Fabli dil Olda Korvo (<i>Andreas Juste</i>), poemi	36 p.	1973	3.00
La problemo dil Paco <i>Ed. Waterkotte</i> , traduko dil diskurso da Albert Schweitzer, okazione la distributo dil Nobel Premio dil Paco, 1952 en Oslo	11 p.	1971	2.50
Warum Ido? (<i>J. Kreis / A. Noetzli</i>), propagilo en Germana linguo kun komparativa texto			.50
Esperanto-Ido			
(Porto-spensi extra)			
Weltsprache Ido, 10 doco-lettri, Germana-Ido (<i>A. Noetzli</i>), nova edituro 1969			15.00
Obtenebla che Elisabeth STEINMANN, Postfach - CH-8810 Horgen 1			

Katalogo di Ido-libri 1990

Recevebla de

IDO-LIBRERIO - Sioro T. Minty (Direktero)
44, Woodville Road
GB - CARDIFF.CF2 4EB

Exemple:	(£) Preco
English-Ido Dictionary (<i>Dyer</i>), 393 p.	6,00
Complete Manual of the IAL Ido (<i>de Beaufont</i>), 44 p., abridget 1973	3,00
Ido for All - (<i>APGlyn</i>), 59 p. 1975	3,00
La Strukturo di Ido (<i>Jacob</i>), 16 p., 1970	1,00
The Problem of an International Auxiliary Language and its Solution in Ido (<i>Dyer</i>), 194 p.	2,00